

Kommitté för svenska djurnamn inrättad

text: ulf gärdensfors • illustrationer: martin holmer

Det har funnits en arbetsgrupp för normering av svenska växtnamn i snart ett decennium. Sveriges Ornitologiska Förening (SOF) har haft en motsvarande för fåglar. I övrigt har det rått Vilda Västern när det gäller namnsättning av svenska djur. Inför utgivningen av *Nationalnyckeln till Sveriges flora och fauna* har därför ArtDatabanken inrättat *Kommittén för svenska djurnamn*. Den ska arbeta med nordiska djurarter med undantag av fåglar. De namn som kommittén fastställer kommer att användas i *Nationalnyckeln*, men vi rekommenderar också andra som använder svenska namn att följa dessa beslut.

Kommitténs uppgifter är

- Att ställa upp rekommendationer för hur svenska namn på djur bör vara utformade.
- Att granska förslag till namngivning och -ändring.
- Att vid behov bistå i skapandet av nya svenska namn.
- Att fastställa listor för organismgrupper eller enskilda arter.
- Att efter behov uppdatera och komplettera tidigare beslutade namnlistor.
- Att hålla kontakt och utbyta erfarenheter med SOF:s taxonomiska kommitté, Arbetsgruppen för svenska växtnamn, eventuella motsvarande grupper i våra grannländer samt svenska noden av Global Biodiversity Information Facility (GBIF) och FishBase vid Naturhistoriska Riksmuseet.

Publicering och tillgängliggörande

- I normalfallet presenterar kommittén efter beredning namnförslag på ArtDatabankens hemsida ungefär tre månader innan namnen fastställs.
- Efter fastställande publiceras kommitténs beslut på ArtDatabankens hemsida.
- Beslutade listor kan i övrigt med fördel publiceras i intressetidskrifter och andra fora.

Boloria napaea har tidigare kallats nordisk gullfläckig pärlemorfjäril. Namnkommittén anser att treordiga namn är alltför otympliga och föreslår att denna fjällevande art istället bör heta fjällpärlemorfjäril (hanen överst).

Namnkommittén har hittills haft två möten där bl.a. gruppens arbetsuppgifter samt vägledande principer för svenska namn har tagits fram. Namnprinciperna ser ut så här:

- 1 Om etablerade namn redan finns, behåll dessa så långt som möjligt.
- 2 Namnet bör säga något om arten, t.ex. om hur den ser ut, var eller hur den lever, speciella beteenden eller lätet.

- 3 Namnet bör inte vara direkt missvisande.
- 4 Namnet bör vara så kort som möjligt.
- 5 Undvik flerordiga namn.
- 6 Undvik namn som kan leda till inbördes förväxlingsrisk.
- 7 Undvik självmotsägande namn.
- 8 Undvik personnamn.
- 9 Namnet bör vara lätt att uttala.
- 10 Det vetenskapliga namnet kan vara en inspirationskälla men bör normalt inte användas rakt av.
- 11 Namnet får gärna spegla grupptillhörighet men bör samtidigt kunna överleva förändringar i klassificeringen av gruppen.
- 12 Humor och fantasi är tillåtet så länge detta underlättar memorerandet av namnet, men namnet får inte vara löjväckande eller anstötande.
- 13 Hellre vackra och intresseväckande namn än sådana som ger negativa associationer.
- 14 Undvik att namnge en av arterna med enbart gruppnamn och andra med epitet + gruppnamn.
- 15 Namnet bör vara tidlöst, undvik "allmän", "vanlig", "dansk", etc.
- 16 Använd hellre större och mindre än stor och liten; fast undvik helst dessa epitet helt och hållet.
- 17 Namnet ska vara språkligt korrekt och ta hänsyn till svenska ordbildningsregler.
- 18 Vid sammansatta namn bör de enskilda ordleden vara lätt identifierbara för att undvika missförstånd.
- 19 Finns norska, danska eller finlandssvenska namn på motsvarande arter bör dessa värderas för att i görligaste mån nå ett enhetligt namnskick inom Norden.

Kommentarer kring dessa principer finns på ArtDatabankens hemsida (www.ArtData.slu.se).

Namnkommittén har även hunnit med att behandla de svenska dagfjärilarnas namn. Det har varit en grannlaga uppgift eftersom praktiskt taget alla arter som påträffats i Norden redan har mer eller mindre etablerade namn samtidigt som många av dessa namn uppenbart strider mot flera av ovanstående namnprinciper.

Behovet att justera olika dagfjärilsnamn har tidigare lyfts fram av olika fjärilsspecialister, bland annat i en artikel i Entomologisk Tidskrift 2003 av Ivan Kruys. Sveriges Entomologiska Förening (SEF) initierade där efter en internetbaserad diskussion bland fjärilshintresserade. Diskussionen leddes förtjänstfullt av Mats Lindeborg i Kalmar och engagerade många med vitt skilda åsikter. Speciellt diskuterades sådana namn som byggde på direkt felaktig värdväxt, såsom kovetenätfjäril *Melitaea diamina* där larven lever av småvänderot (och inte kovete = ängskovall) och björnbärssnabbinge *Callophrys rubi* som lever av blåbär och andra ljungväxter. Vidare diskuterades epitet som "allmän" (flera av dessa arter är inte allmänna idag), "dansk" (t.ex. är dansk guldvinge nästintill försvunnen från Danmark) och "förväxlad" och "föränderlig" (säger mer om betraktaren än om djuret). När Namnkommittén tog vid i mars fanns det sålunda ett bra underlag att bygga vidare på.

Kommittén konstaterar dock att namnen inte bara bör vara biologiskt riktiga utan också hjälpa nybörjaren att lära sig arterna och att memorera namnen. Vi

Namnkommittén har följande sammansättning:

Johannes Bergsten, Ekologi och geovetenskap, Umeå univ., representant för SEF

Rut Boström Andersson, Nordiska språk, Uppsala univ., språkvetare

Hjalmar Croneborg, ArtDatabanken, representant för Nationalnyckeln

Ulf Gärdenfors, ArtDatabanken, ordförande

Anna Karlsson, ArtDatabanken, expert marina evertebrater

Håkan Ljungberg, ArtDatabanken, representant för SEF

Mikael Sörensson, Cell- och organismbiologi, Lunds univ., entomolog

tror att de svenska namnen är viktiga just för en intresserad allmänhet och för att locka unga att intressera sig för djuren. För de båda ovannämnda fjärilarna fanns bra namn att hämta direkt från finlandssvenskan som uppfyllde också dessa krav: sotnätfjäril respektive grönsnabbvinge som beskriver arternas särarter väl. Namnkommittén har också föreslagit att ändra några namn som är svåra att hålla isär, såsom gulbrun gräsfjäril *Oeneis norna*, gråbrun gräsfjäril *Oeneis jutta* och grågul gräsfjäril *Oeneis bore*. Arterna lever i olika biotoper så vi valde att kalla dem myrgräsfjäril, tallgräsfjäril och tundra-gräsfjäril. I många andra fall konstaterade kom-

mittén att det finns betydligt bättre tänkbara svenska namn än de etablerade men valde att inte ändra med hänvisning till vår första namnprincip, detta speciellt när det var fråga om bofasta svenska arter. För de flesta kommande grupper, närmast mångfotingarna, finns inga svenska namn och då är det lättare att låta fantasin flöda.

När det gäller dagfjärilsnamnen kommer vi snarast att lägga ut Namnkommitténs förslag på hemsidan. Namnen fastställs sedan definitivt i augusti eller september. Är du nyfiken på hela förslaget gå in på www.ArtData.slu.se/! ■

Ulf Gärdenfors, ArtDatabanken

Vem pollinerar tibast i Sverige?

stephen manktelow, börge pettersson & rein treufeldt

Den 10 april 2004 var en solig men sval dag på Omberg i Östergötland. Rein Treufeldt höll på att fotografera en blommande tibastbuske *Daphne mezereum* när en stor svävfluga *Bombylius major* började besöka flera blommor på busken. Besöken varade ca 10 sekunder i varje blomma och Rein kunde ta fyra bra bilder. Bilden visar attflugans sugsnabel var täckt i hela sin längd av gult pollen redan innan den nådde den första blomman på busken. Ändå är det helt klart att det är tibastpollen som syns påflugans mundelar. Dels är färgen helt överensstämmande med tibastens ståndare och pollen och dels hade inga av de samtidigt utslagna blommorna i omgivningen (hästhov, blåsippa och någon enstaka vitsippa) tillräckligt djupa blommor för att deras pollen skulle avsätta sig på sugsnabelns övre delar.

Rein tog kontakt med Börge Pettersson för att visa bilderna och höra vad som är känt om pollinationsförhållandena hos tibast. Börge kontaktade då Stephen Manktelow som redan 1991 gjort en studie av pollinationsbiologin hos denna supertidigt blommande buske. Följande redogörelse bygger i huvudsak på

Stephens opublicerade data som bl.a. grundar sig på blombiologiska undersökningar och bevakning efter blombesökare under sammanlagt sju timmar dagtid och fem timmar nattetid, samt att han tillbringade i stort sett alla dygnets ljusa timmar under en månads tid i populationen.

Tibastblommorna i Sverige saknar nektar men har en tilldragande hyacintliknande lukt. Det finns åtta ståndare som sitter i kronpipen fyra och fyra i två nivåer. Under dessa sitter den korta pistillen med ett äggformigt, enfröigt fruktämne, ett kort stift och ett odelat, runt märke. Växten är självfertil och en tiondel av blommorna sätter frukt genom passiv självpollination om de inte pollineras på annat sätt. Den naturliga frukt-sättningen var i Stephens undersökning 67%.

Blommans byggnad tyder på att den är anpassad till besök av insekter med långa tunna mundelar och som antingen kan samla in och äta pollen eller av doft och färg luras att tro att blommorna innehåller nektar. Detta stämmer in på flertalet tidiga dag- och nattfjärilar, långtungade bin (speciellt humlor) och större svävflugor med lång snabel. Från Sverige har det hittills

saknats observationer av sådana blombesökare. Stephen såg under sin månad i populationen bara en citronfjäril och en humla kortvarigt landa på blomställningar utan att söka föda. Däremot observerade han ett antal mindre insekter (skinnbaggar, steklar och tripsar) samt kvalster som kröp i blommorna. Knappast någon av dessa flyttar sig mellan tibastindivider och de kan därför inte utföra korspollination. De kan däremot underlätta självpollination inom enskilda blommor och mellan närsittande blommor på samma buske.

Från Storbritannien och Tyskland finns rapporter om dagfjärilar (citron-, tistel- och näselfjäril samt påfågelläga) som besökare. Här skall också nämnas att Rein Treufeldt såg en citronfjäril som besökte minst

tio tibastblommor på Omberg strax innan han fotograferade svävflugan. Humlor har observerats på tibastblommor i Finland, Nederländerna och Tyskland. Det finns också en tysk rapport som nämner svävflugor.

Sammanfattningsvis kan tibasten troligen pollineras på följande olika vis:

Genom självpollination när blommans eget pollen faller direkt på märket.

Genom att småinsekter och kvalster för över eget pollen till märket.

Genom att fjärilar och humlor korspollinerar när de luras att söka nektar.

Genom att svävflugor korspollinerar när de hämtar pollen som föda.■

Om du har egna observationer av blombesökare på tibast kontakta:

Stephen Manktelow <stephen.manktelow@c.lst.se>

Börge Pettersson <borge.pettersson@cbm.slu.se>

Stor svävfluga Bombylius major med pollen utefter hela sugsnabeln på väg att besöka en ny tibastblomma. Dessa snabba flygare utnyttjar inte bara nektar som föda utan även pollen. Från tibasten kan de dock bara få pollen eftersom nektar saknas i dess blommor.

Foto: Rein Treufeldt.

Grattis, Johan Nilsson och Ulf Svensson!

Johan Nilsson, Naturvårdsverket, tilldelades i våras Ebbe Nielsen-priset med motiveringen "for Innovation in Combining Biosystematics and Biodiversity Informatics Research". Johan har varit frontfigur i uppbyggnaden av det populära, internetbaserade fågelrapporteringssystemet Svalan och dess efterföljare Artportalen. Prissumman på 35 000 USD mottog han i Mexiko. När Fauna och Flora mötte Johan vid Ottenby fågelstation i maj hade han välförtjänt uppdaterat sig med ny tubkikare och digitalkamera.

Ulf Svensson fick ArtDatabankens naturvårdspris 2004. Priset delades ut av miljöminister Lena Sommestad vid ArtDatabankens konferens Flora- och Fauna-

vård 2004 i april. Ulf Svensson är jurist, diplomat och miljöförhandlare med många års erfarenhet av internationellt arbete inom miljövårdsområdet.

Prismotiveringen lyder: "Med kunskap och starkt engagemang för biologisk mångfald har Ulf Svensson med stor diplomatisk förmåga, uthållighet och skicklighet att finna formuleringar, lyckats förankra de för miljön bästa lösningarna i internationella förhandlingar och konventionstexter. Särskilt kan nämnas Konventionen om biologisk mångfald där han har varit en viktig drivande kraft. Ulf:s höga trovärdighet och enastående insatser utanför rampljuset gör honom till en unik miljöförhandlare som lyckats bygga broar mellan biologer och politiker och mellan länder."